

III. Z ŻYCIA NAUKOWEGO

DOI: 10.17951/et.2020.32.257

Elizaveta Borisova

Uralski Uniwersytet Państwowy, Ekaterinburg, Rosja

ORCID: 0000-0003-3749-3307

e-mail: joborisowa@yandex.ru

Spotkanie etnolingwistów, onomastów i etymologów w Jekatierinburgu (10–12 września 2019 r.)

W dniach od 10 do 12 września 2019 roku w Jekatierinburgu miała miejsce IV Międzynarodowa Konferencja Naukowa z cyklu „Etnolingwistyka. Onomastyka. Etymologia”, zorganizowana przez Katedrę Języka Rosyjskiego, Językoznawstwa Ogólnego i Komunikacji Językowej Uralskiego Uniwersytetu Federalnego w Jekatierinburgu, dwa instytuty Rosyjskiej Akademii Nauk: Instytut Języka Rosyjskiego im. Winogradowa i Instytut Słowianoznawstwa oraz trzy międzynarodowe komisje działające przy Międzynarodowym Komitecie Sławistów: Komisję Etnolingwistyczną, Komisję Etymologiczną i Komisję Onomastyczną.

W spotkaniu wzięli udział uczeni z krajów słowiańskich (Rosji, Białorusi, Polski, Czech, Serbii i Słowacji) oraz z Belgii, Finlandii, Austrii, Niemiec, Łotwy, Węgier i Osetii Południowej. W czasie konferencji wygłoszono łącznie 100 referatów, podzielonych na dwa bloki plenarne i 9 spotkań sekcyjnych: 1. *Slavjanskie ètnolingvističeskie školy*; 2. *Onomastika i ètimologija*; 3. *Slavjanskaja i russkaja ètimologija*; 4. *Semantiko-motivacionnyj aspekt ètnolingvističeskich issledovanij*; 5. *Obščie voprosy onomastiki*; 6. *Slovo i imja sub specie ètimologii*; 7. *Semantiko-motivacionnyj aspekt ètnolingvističeskich issledovanij*; 8. *Istoriko-kul'turnyj aspekt onomastičeskich issledovanij*; 9. *Ètnolingvistika i dialektologija*.

W ciągu posiedzeń plenarnych, otwierających obrady, zostały wygłoszone referaty, reprezentujące trzy kierunki naukowe, które dały nazwę konferencji. Wykład Jeleny Bieriezowicz, przewodniczącej komitetu organizacyjnego i pomysłodawczyni konferencji, został poświęcony nazwom kamieni w aspekcie etnolingwistycznym, czyli tzw. gemmonimii nieoficjalnej. Referentka, po przeanalizowaniu gwarowej, potocznej i profesjonalnej leksyki dotyczącej kamieni, stwierdziła, że w rosyjskiej tradycji kulturowej rozumienie kamienia jest związane w pierwszej kolejności z kulturą

wodną, w drugiej – z górską. Gemmonimia, podporządkowując się pod tradycyjny system nominatywny, ujawnia jednak swoje właściwości realizacji modeli uniwersalnych (ten fakt został zilustrowany przez modele „rodzinny” i „kartywny”). Albert Bajburin zaprezentował wyniki badań historii „formuły nazwicznej”, czyli szyku wyrazów w triadzie „imię + imię po ojcu + nazwisko”. Referat Jerzego Bartmińskiego przyniósł refleksję nad konceptem WOLNOŚCI w jego relacjach leksykalnych, pojęciowych i ideowych. Jako koncept o bogatych konotacjach poznawczych i emocjonalnych, WOLNOŚĆ wchodzi w sferę wyborów aksjologicznych. W trakcie analizy postrzegania WOLNOŚCI jako wartości powstaje pytanie, czy relacje sieciowe typu aksjologicznego są obiektywnie dane i przez badacza jedynie odkrywane, czy też przez niego stanowione. Walerij Mokienko zaprezentował kwestie związane z etymologizacją neologizmów frazeologicznych, z których duża część we współczesnym języku rosyjskim może być wyjaśniana przez aktywne zapożyczenia, jak również przez umocowanie we wspólnym użyciu normatywnym wyrazów żargonowych. Swietłana Tołstojowa postawiła pytanie o synonimie w leksyce prasłowiańskiej. Mimo że leksykon prasłowiański nie jest systemem leksykalno-semantycznym w zwykłym rozumieniu (wyrazy równoważne znaczeniowo mogą być oddzielone od siebie obszaruowo i chronologicznie), niezbędne jest stworzenie słownika synonimów słownictwa prasłowiańskiego, który by pozwolił na dokonywanie rekonstrukcji semantycznej wyrazu na ogólnym tle całego pola semantycznego. Problem ten referentka egzemplifikowała przykładami prasłowiańskich czasowników ruchu. Kwestię synonimów prasłowiańskich podjął też Aleksandr Loma, rozpatrując znaczenia prefiksów i struktury słowotwórczej formalnie i semantycznie podobnych wyrazów *orudie* i *oruzhie*.

Sekcję „słowiańskie szkoły etnolingwistyczne” nieoficjalnie nazwano „jubileuszową”. Na początku posiedzenia odczytano listy gratulacyjne adresowane do prof. Swietłany Tołstojowej oraz do prof. Jerzego Bartmińskiego z okazji ich jubileuszu osiemdziesięciolecia. Wprowadzający referat w tym bloku wygłosił Aleksy Judin, który mówił o drodze naukowej J. Bartmińskiego i lubelskiej etnolingwistyce kognitywnej. W kolejności zostały zaprezentowane szkoły etnolingwistyczne: moskiewska (M. Valencova), jekatierinburska (K. Osipova), permska (I. Podiukov), mińska (N. Antropov). W tym samym bloku S. Niebrzegowska-Bartmińska wygłosiła referat nt. ziemi i pracy jako kluczowych wartości kultury chłopskiej.

W ramach pozostałych sekcji etnolingwistycznych podejmowano zarówno kwestie teoretyczne, jak też prezentowano wyniki szczegółowych analiz. Aleksander Gura omówił archaiczne sposoby symbolizacji w kulturze na podstawie podobieństwa fonetycznego (w przepowiedniach, wykładniach snów, zaklęciach). Maciej Rak poruszył kwestię kulturowych gwarowych, polskich i słowiańskich. Kilka referentek podjęło temat czasu w kulturze: sakralizację wtórną dni tygodnia (S. Bielakowa), święta starowierów Łatgalii (E. Korolewa), koncepcję czasu zbiorowego w języku polskim (A. Niewiara), przewiska kalendarzowe świętych – patronów dat sąsiadujących (O. Morgunowa), smoleńskie pojęcie AVDOTKI, związane z pielgrzymkami w dniu święta Wniebowstąpienia Pańskiego (O. Belova). Rekonstrukcje wybranych konceptów podjęły D. Pazio-Wlazłowska (*Obraz sovremennoj sem' i v rossijskich ženskih onlajn-žurnalah*) i E. Masłowska (*Duša v oblike pticy: simboličeskij i etnolingvističeskij aspekt*).

Podjęcie semazjologiczne zostało zaprezentowane w referatach D. Mirić i D. Popović (*Semantika srbskih slov, označavajušćih pojavlenija voli*) oraz I. Proswirnej (*Oppozicija „trudnyj – prostoj” v russkih i kitajskih tolkovyh slovar’jah*). Leksyce mitologicznej w różnych językach były poświęcone wystąpienia A. Moroza (historia imienia i „biografia” demona *Svjatke*), J. Szkuratok (system nazw postaci demonologii niższej w języku komi-permiackim), K. Klimowej (leksyka mitologiczna w kulturze tradycyjnej siół Darnaszskich), O. Czochoy (nazwy greckie uczestników obrzędu wywoływania deszczu), I. Rusinowej (semantyka wyrządzenia krzywdy poprzez złorzeczenie i urok) i F. Chisamitdinowej (odzwierciedlenie kontaktów z narodami tureckimi w rosyjskiej leksyce mitologicznej). W. Wysoczański rozpatrywał wyrażenia frazeologiczne w aspekcie etnolingwistycznym.

Uwaga wielu referentów koncentrowała się na rosyjskiej leksyce gwarowej. Poruszono tematy śmierci w gwarach wołogdskich (E. Andreeva) i erotyki w kulturze ludowej (I. Kačinskaja), kwestię terminologii śpiewu (O. Pašina), nazw oczu (M. Leonteva), nazw grup ludzi (V. Kučko) i chorób koni (A. Tichomirova), słownego „odrzućcia” (Ja. Malkova). Etymologii wyrazów dotyczyły referaty S. Tolstik (*brydkij*), N. Kabinnej (*senduha*), I. Gorbuszynnej (*sutorit’, suturma, sutyr’*), O. Surikowej (leksyka przekleństw).

Kilkakrotnie podczas jekatierinburskiego spotkania powracały problemy leksykografii. Jako szczególnie aktualny temat uczestnicy uznali stworzenie słowników elektronicznych: L. Kralik mówił o słowniku etymologicznym języka słowackiego, Z. Wojdyła – o wersji elektronicznej słownika prasłowiańskiego, B. Ostrowski – o korpusie tekstów gwary Spiszu. Projekt słownika etymologiczno-historycznego zaprezentowała I. Efimenko, a E. Bondarenko zademonstrowała przykłady „naiwnych” słowników – takich, które są tworzone przez samych nosicieli gwar. Temat postrzegania języka ojczystego został poruszony również przez A. Achmietową (*Katjkonimy v metajazykovej kritike*) i N. Krasowskojową (*Projavenie regional’nyh i etnolingvističeskich osobennostej v russkojazyčnyh social’nyh setjah*).

W bloku etymologicznym A. Kurkina, T. Bunczuk, K. Leschber, M. Jakubowicz, S. Myznikow i S. Pogwizd swoje wystąpienia poświęcili kwestiom kontaktów językowych i odpowiednikom językowym. Próby etymologizacji poszczególnych wyrazów i grup tematycznych zostały podjęte przez I. Janyszkową, P. Sobotkę, N. Cikało, M. Bieleć.

W referatach z zakresu onomastyki była mowa o różnych grupach nazw własnych, najczęściej o antroponimach. A. Płotnikowa podjęła problem metaftonimii imion, tj. syntezy metafory i metonimii używanej jako „środek wyrazistości”. N. Wasiliewa dokonała analizy kategorii bezimienności, anonimowości w trzech wariantach: nieposiadanie imienia, nieznanie imienia, ukrywanie imienia. I. Kiurszunowa wygłosiła referat pt. *Regional’nyj onomastikon donacional’nogo perioda kak istočnik etnokul’turnoj informacii*.

W referatach o charakterze antroponimicznym ujawniła się największa różnorodność „językowa”. Oprócz onimów słowiańskich (W. Suprun, *Ornitonimy v slavjanskih antroponimah*, i O. Smirnova, *Regional’nyj imennik vo vremena antroponimičeskogo «polovodja» 1930-h gg.*) w centrum uwagi znajdowały się też germańskie: W. Alpatov mówił o nazwiskach angielskich ze skojarzeniami chrze-

ścijańskimi; D. Golikowa – o historii idiomu *Mark, Luke and John* jako derywatu apelatywnego od imion trzech ewangelistów; M. Kondratenko rozpatrywał znaczenia leksykalne i „symboliczne” nazw własnych na przykładzie antroponimów gwar południowo-niemieckich Bawarii. E. Dziuba i S. Eremina zreferowały kwestie autonominacji wtórnej chińskich studentów, którzy znaleźli się w rosyjskim środowisku językowym i stanęli przed problemem postrzegania swoich imion przez otaczających ich ludzi.

Szczególną uwagę zwrócono na toponimię – na ojkonimy Karelii (E. Zacharova i D. Kuźmina), mikrotoponimy Kraju Permskiego (J. Zverieva), toponimy Wyspy Wrangla (J. Kostylev), masyjską nazwę jeziora *Watkatur* (T. Dmitrieva). Kwestia poprawności polityki językowej w odniesieniu do toponimii została poruszona przez I. Mullonen (*Problemy integracii pribaltijsko-finskih toponimov v oficial'noe ruskoje upotreblenie*) i M. Golomidową (*Toponimičeskaja politika v oblasti nominacii vnutrigorodskih ob'ektov*). Referenci akcentowali też rolę toponimów jako skarbnicy pamięci kulturowej. J. Dzyccojty zrekonstruował osetyński mit o porwaniu „świętego napoju” w świetle podań toponimicznych. P. Tomasik rozważał nazwy i postrzeganie nie-miejsc, przestrzeni niczych ze względu na brak emocjonalnego powiązania z ludźmi. J. Saarikivi opisywał językowy obraz świata przybaltyckich Finów, opierając się na danych z zakresu toponimii i antroponimii. Temat onomastyki regionalnej w aspekcie leksykograficznym został poruszony w wystąpieniach M. Rut i S. Popowa.

Nazwy funkcjonujące w tekstach były przedmiotem analiz w referatach S. Korolowej (pochodzenie imion bohaterów podań *Piera* i *Mizia*), O. Semionowej (onomastykon bajek F. N. Svinjina), A. Fomina (poetonim *Arventur* w opowiadaniu A. Grina). Na danych tekstowych oparte zostały również analizy R. Gajdamaszko (leksyka zabytków wczesnego komi-permiackiego piśmiennictwa) i A. Kretschmer (świat człowieka rosyjskiego epoki pierwszych Romanowów, odtworzony na bazie korespondencji).

Referenci zwrócili uwagę również na inne grupy nazw własnych: iwentonimy, czyli nazwy imprez masowych (T. Romanowa), urbanonimy, czyli lokalne nazwy miejskie (T. Sokolova, R. Razumov), ergonimy, czyli nazwy organizacji, zakładów i firm (I. Vepreva, S. Gorjaev), chrematonimy, czyli nazwy obiektów i wytworów działalności ludzkiej (E. Hoffmann). S. Tomasik rozpatrywała nazwy chorób pandemicznych.

Streszczenia wszystkich referatów (137 tekstów – według liczby przesłanych zgłoszeń) opublikowano w postaci materiałów konferencyjnych: *Etnolingwistyka. Onomastyka. Etymologia: materiały IV Międzynarodowej konferencji naukowej. Jekatierinburg, 9–13 września 2019 r.*, Jekatierinburg: Izdatel'stvo ural'skogo uniwiersiteta, 2019. Tekst książki jest dostępny na stronie: <https://inslav.ru/publication/etnolingvistika-onomastika-etimologiya-materialy-iv-mezhdunarodnoy-nauchnoy-konferencii>.